

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken hebben de onderstaande fracties de behoefte vragen en opmerkingen voor te leggen aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de geannoteerde agenda voor de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020 (2020Z23083) en enkele andere brieven van de Minister van Buitenlandse Zaken.

De voorzitter van de commissie,
Pia Dijkstra

De griffier van de commissie,
Van Toor

Inhoudsopgave	blz.
I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties	2
Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie	2
Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie	3
Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie	5
Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie	7
Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie	9
Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie	11
Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie	12
II. Antwoord/Reactie van de Minister	13
III. Volledige agenda	13

I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020. Wel hebben deze leden nog een aantal vragen.

Hong Kong

De leden van de VVD-fractie maken zich zorgen om de politieke en juridische ontwikkelingen in Hong Kong. Zij zijn dan ook blij dat op instigatie van de leden van de VVD-fractie het uitleveringsverdrag met Hong Kong is opgeschort. Welke mogelijkheden heeft de EU verder ter ondersteuning van de democratische krachten in Hongkong?

Spanningen tussen Australië en China

De VVD-fractieleden zien de toenemende spanningen tussen Australië en China, inclusief Chinese economische sancties tegen onze veiligheidspartner Australië. In hoeverre kan de EU Australië steunen?

Strategische autonomie

De leden van de VVD-fractie vinden strategische autonomie van groot belang en verwijzen daarbij ook naar het amendement Koopmans c.s. bij de begrotingsbehandeling van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Kamerstuk 35 570 V, nr. 21). Het is belangrijk dat de EU op het wereldtoneel haar eigen belangen kan verdedigen; dit sluit niet uit dat de NAVO de hoeksteen van ons veiligheidsbeleid blijft. Welke initiatieven spelen er momenteel in de EU ter versterking van de strategische autonomie? Wat is de rol van Nederland daarbij?

Ethiopië

De VVD-fractieleden maken zich zorgen om het conflict in Ethiopië. Welke rol kan de Europese Unie nuttig spelen? Welke machtsmiddelen kan de EU zo nodig inzetten, en wordt hier binnen de EU op voorbereid?

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de agenda van de Raad Buitenlandse Zaken en het verslag. De leden hebben enkele vragen en opmerkingen over deze stukken;

Nagorno Karabach

In het verslag staat dat de Minister tijdens de vorige Raad heeft gepleit voor een onafhankelijk onderzoek naar onder meer de inzet van fosfor, clustermunition en buitenlandse strijders in Nagorno-Karabach. Het eventueel instellen van sancties, zoals tegen de President van Azerbeidzjan en zijn gevolg, koppelt de Minister aan dat onafhankelijk onderzoek. Maar wat is de kans dat een dergelijk onderzoek er nog komt? Vond het pleidooi voor een onafhankelijk onderzoek wel gehoor bij andere lidstaten of was de Minister een roepende in de woestijn?

De leden van de PVV-fractie vrezen dat er voorlopig geen onafhankelijk onderzoek komt. Gewelddadige heersers zoals de President van Azerbeidzjan en de President van Turkije zullen sancties daardoor ontlopen. Beter is het daarom als de Minister het instellen van sancties loskoppelt van een internationaal onderzoek. Waarom moet het instellen van sancties überhaupt afhankelijk gemaakt worden van een «onafhankelijk internationaal onderzoek» als inlichtingendiensten en bewindspersonen van bijvoorbeeld Frankrijk en Nederland de inzet van buitenlandse strijders in Nagorno-Karabach al hebben bevestigd?

De leden van de PVV-fractie willen de Minister dan ook vragen te zoeken naar een coalitie van landen die op basis van de reeds bekende informatie, bereid zijn sancties in te stellen tegen Armenië en Turkije voor het inzetten van buitenlandse strijders. Is de Minister bereid daar werk van te maken?

Iran

Dan de actuele ontwikkelingen in Iran. Na het uitschakelen van terroristenleider Qassim Soleimani, is nu een levensgevaarlijke atoomwetenschapper uitgeschakeld. Een man die werkte aan het geheime atoomprogramma van Iran. Zijn dood is positief nieuws. In de eerste plaats omdat de wereld absoluut niet veiliger wordt als Iran straks de beschikking krijgt over een nucleair wapen. Daarnaast is de liquidatie een krachtig signaal voor het islamitische regime in Teheran, dat er gelukkig nog landen en veiligheidsdiensten zijn die terrorisme durven aan te pakken bij de bron.

Dat gezegd hebbende, walgen de leden van de PVV-fractie van de reactie van de Europese Unie. In een persbericht wordt het uitschakelen van de levensgevaarlijke atoomwetenschapper een «criminal act» genoemd. Daarmee schaart de EU zich achter landen als Syrië, Turkije en Qatar, die ook direct hun veroordeling ferm uitspreken. Het is een schertsvertoning van de buitenlanddivisie van de EU.

De leden van de PVV-fractie roepen de Minister daarom op afstand te nemen van de EU verklaring. De Minister moet tijdens de Raad aangeven dat Iran, de grootste statelijke terrorismefinancier wereldwijd, nooit en te

nimmer over een nucleair wapen mag beschikken en dat degenen die de atoomwetenschapper hebben uitgeschakeld, zich kennelijk genoodzaakt zagen om dat te voorkomen. Een verklaring met een veroordeling en condoleances werkt alleen maar contraproductief en zal door de hardliners binnen het islamitische regime alleen maar worden aangegrepen om het eigen gelijk mee te bevestigen. Is de Minister dat met de leden van de PVV-fractie eens en is hij bereid afstand te nemen van de officiële EU-verklaring/lijn?

Mensenrechten

Op de agenda staat een passage over de EU-inzet met betrekking tot het mensenrechtenregime en het instellen van sancties. Nu weten we dat de EU de diverse sanctiemechanismen graag in werking stelt en gebruikt ten aanzien van «kleine spelers». Zo zijn er recent betrekkelijk snel sancties aangenomen tegen Wit-Rusland, waar Turkije al jaren gevrijwaard blijft van strafmaatregelen tegen een grote verscheidenheid aan misdragingen. Zal het EU-mensenrechtenregime verandering brengen in de focus? Of blijft het EU-sanctiemechanisme bij mensenrechtenschendingen een gereedschapskist voor kleine klusjes rondom het huis?

Binnen het mensenrechtenkader wordt er tijdens de Raad – en in aanloop naar de dag voor internationale mensenrechten op 10 december – gesproken over ambitie. Het kabinet gaat alvast met gelijkgezinde landen om de tafel zitten (en voorbereidingen treffen) om zo spoedig mogelijk na de aanname van het sanctieregime voorstellen te doen aan de Raad. De leden van de PVV-fractie willen met betrekking tot dit laatste, dat het kabinet in beslotenheid gaat pleiten voor het instellen van sancties tegen leden van het Iraanse regime. De leden van de PVV-fractie willen dat in vervolg op de aangenomen motie-De Roon¹ het kabinet sancties gaat voorstellen tegen personen die verantwoordelijk zijn voor de meer dan duizend burgerdoden die vielen bij protesten in Iran een jaar geleden. Is de Minister daartoe bereid? Kan hij dit onderwerp tijdens de voorbereidingen in beslotenheid op tafel gooien en erbij betrekken? Het EU-sanctiemechanisme is er tenslotte voor mensenrechtenschendingen wereldwijd. Zeker dus voor de omvangrijke schendingen die plaatsvonden tijdens de anti-regeringsprotesten in Iran vorige jaar. Of niet? En kunnen schendingen die (mogelijk) vallen binnen de reikwijdte van het EU-mensenrechtensanctieregime verjaren?

Strategische autonomie

De Raad gaat informeel spreken over strategische autonomie. De Minister meldt in de agenda hierover: «Volledige autonomie voor de EU is hierbij geen doel op zich.» Dat het geen doel op zich is sluit natuurlijk niet uit dat het er wel toe gaat leiden. Even verder staat ook dat de EU zo nodig autonoom moet op kunnen treden in «crisissituaties». Betekent dit dat het kabinet de deur openzet voor autonoom ingrijpen door de EU in militaire conflicten? Dat de EU volledig autonoom zou moeten kunnen besluiten tot het inzet van militaire middelen? Zo nee, wat wordt dan bedoeld met het autonoom kunnen optreden in crisissituaties en hoe ver wil het kabinet hierin meegaan? De leden van de PVV-fractie willen daarop graag een uitgebreide reactie.

---

¹ Motie – 21 501-02, nr. 2108 – Tweede Kamerlid, R. de Roon (PVV) – Gewijzigde motie van het lid De Roon over een veroordeling van Iran voor het doden van protesterende burgers (21 501-02, nr. 2107)

Beleidsnotitie «Indo-Pacific»

De leden van de PVV-fractie hebben ook nog enkele vragen en opmerkingen over de beleidsnotitie Indo-Pacific. Wat is precies de status van dit stuk? Voor wie is het eigenlijk een leidraad? De leden zien namelijk vooral een EU-stuk met tal van agendapunten met wat de EU allemaal «moet» doen. Graag een reactie.

Wat de leden van de PVV-fractie daarnaast opvalt is dat Taiwan, een belangrijke handelspartner en democratie, niet in het stuk voorkomt. Dat terwijl Taiwan behalve een belangrijke economische factor ook beschouwd kan worden als een gelijkgezinde partner. Nu kennen we uit recente debatten met deze Minister min of meer het Nederlandse standpunt, maar hoe stelt de EU zich op ten aanzien van Taiwan? In een stuk dat bol staat met wat de EU allemaal «moet» en «kan», wordt met geen woord gerept over het land. Graag een reactie op de EU positie en wat de Nederlandse inbreng is ten aanzien hiervan.

MINUSMA

Tot slot willen de leden van de PVV-fractie kort spreken over de artikel 100-brief betreffende de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie MINUSMA, die op 20 november jl. naar de Kamer is gestuurd. Mogelijk wordt deze brief pas na het kerstreces behandeld, maar de genoemde leden willen er nu al een vraag over stellen omdat er een passage in staat die dit jaar al effect heeft. In de brief staat namelijk dat Nederland met de VN en andere landen nog dit jaar (2020) een Letter of Intent (LoI) ondertekent en mogelijk ook andere overeenkomsten waar momenteel aan gewerkt wordt. Kan de Minister aangeven over welke overeenkomsten het naast de LoI gaat, wat er instaat en welke verplichtingen er mogelijk uit voortvloeien? De leden van de PVV-fractie zouden het staatrechtelijk niet zuiver vinden als Nederland ten aanzien van een missie gebonden wordt aan afspraken, terwijl de artikel 100-brief nog door de Kamer behandeld moet worden. Ook willen de genoemde leden dat de LoI niet getekend wordt voordat de artikel 100-brief door de Kamer is geaccordeerd. Kan de Minister dat toezeggen? Zo nee, kan hij dan wel de inhoud van de LoI met de Kamer delen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie bedanken de Minister voor de toegezonden brief over de inzet van Nederland tijdens de informele videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020.

Hong Kong

Goed dat Hong Kong hoog op de agenda staat. Helaas is het democratische Hong Kong vakkundig de das om gedaan. Taiwan is waarschijnlijk als volgende aan de beurt. Alhoewel China geen directe militaire bedreiging vormt voor de Europese Unie, vormt het wel degelijk een bedreiging voor de vrije, democratische Aziatische landen in de regio. De leden van de CDA-fractie zijn blij dat het kabinet daar oog voor heeft en actief de samenwerking zoekt met partners in Azië. Wanneer zal de Europese Unie aan de slag gaan met de uitwerking van een Europese Indo-Pacific beleidsnotitie? Bent u van plan dit spoedig ter sprake te brengen?

Daarnaast vragen de leden van de CDA-fractie om binnen de EU aandacht te vragen over de databases van de Verenigde Naties die worden neergezet in China. Kan de Minister dit bespreekbaar maken binnen de

Europese Unie? Het is immers ook veel data van de EU-bondgenoten die terecht zal komen in China. Wat betreft de leden van de CDA-fractie is dit onwenselijk. Gezien de lange lijst van zorgen rond de Chinese omgang met data is het naïef om te denken dat China zorgvuldig zal omspringen met de aldaar opgeslagen data.

EU-Mensenrechtensanctieregime

De leden van de CDA-fractie zijn verheugd te lezen dat de voltooiing van het EU-mensenrechtensanctieregime steeds dichterbij komt en dankt de Minister voor zijn inzet in de totstandkoming van dit sanctieregime. Deze leden hebben een aantal vragen over dit onderwerp. Allereerst over het de inhoud en de werking van het sanctieregime. Kan de Minister, zodra het mogelijk is, het akkoord over het sanctieregime naar de Tweede Kamer sturen met een kabinetsappreciatie? De Hoge Vertegenwoordiger Borrell heeft aangegeven dat het niet zal worden geaccepteerd dat een lidstaat sanctiebesluiten blokkeert die in overeenstemming zijn met het goedgekeurde Actieplan Mensenrechten en Democratie. Kan de Minister hier toelichting op geven? Wat betekent dit in de praktijk? De leden van de CDA-fractie zien dat enkele EU-lidstaten in het verleden kant hebben gekozen voor China en zo Europese kritiek tegen China hebben geblokkeerd. De Minister heeft eerder aangegeven dat besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid (QMV) op dit moment niet haalbaar is. In hoeverre zal dit de listing voor de sancties gaan beïnvloeden? En wordt het voor lidstaten mogelijk zich te onthouden van stemming?

Trans-Atlantische betrekkingen

De leden van de CDA-fractie zijn blij te lezen dat de Europese Commissie werkt aan een actieplan om de relatie met de Verenigde Staten te verbeteren. Opvallend is het verschil van invulling dat de Fransen en de Duitser daaraan geven, vooral wat betreft de invulling van Europese strategische autonomie. De Minister van Defensie van Duitsland Kramp-Karrenbauer was van mening dat de Europeanen de cruciale rol van Amerika als veiligheidsleverancier niet kunnen vervangen, waarna president Macron aangaf het volledig oneens te zijn met deze stellingname. Hoe staat de Minister in deze discussie? En kan de Minister aangeven wat de Nederland positie is ten aanzien van het non-paper «A new EU-US agenda for global change»?

Los van de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020, kan de Minister bij de nieuwe Amerikaanse regering, zodra deze is aangesteld, aangeven dat Nederland het erg op prijs stelt als er een Amerikaanse ambassadeur wordt aangesteld in Nederland?

Strategische autonomie

De leden van de CDA-fractie sluiten zich aan bij de Minister dat het economisch gewicht van de EU op strategische wijze moet worden benut ten behoeve van geopolitieke doeleinden. Deze leden vragen de Minister hoe het zogenaamde Brussel effect past binnen deze discussie over de strategische autonomie en hoe kan de EU beter gebruik maken van de mondiale standaarden die het zet. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister nader toe toelichten welke dossiers en thema's hij plaatst binnen het interne en externe onderscheid dat hij maakt aangaande de strategische autonomie. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister nader toe te lichten wat hij bedoelt met dat het duidelijk is dat Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid ook een committering op budgettaire en politiek vlak vraagt. De genoemde leden vragen of het streven naar een zetel voor de EU in de veiligheidsraad ook onderdeel uitmaakt van de

strategische autonomie. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister voorbeelden te geven van deelonderwerpen waar hij aangaande het buitenland beleid van de EU besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid (QMV) mogelijk acht.

Turkije

Allereerst de olifant in de kamer, Turkije. Of eigenlijk de olifant in de porseleinkast. Turkije vormt een groeiend veiligheidsrisico. Eigenlijk druisen alle acties van Turkije in tegen de belangen van de Europese Unie. Met als meest recente voorbeeld het Turkse optreden in Nagorno-Karabach. Kan de Minister garanderen dat Turkije geen AWACS-vliegtuigen of ander NAVO-materieel heeft ingezet in de strijd om Nagorno-Karabach? En kan de Europese Unie aan de Turken vragen of zij hun jihadististenleger kunnen terugtrekken uit de regio? Graag een reactie, zo vragen de leden van de CDA-fractie.

Turkije blijft de territoriale integriteit van de Europese Unie schenden. Cyprus en Griekenland doen een beroep op de solidariteit van de Europese Unie, op onze solidariteit. Het wordt tijd Turkije consequenties gaat ondervinden van haar onrechtmatige handelen. Ditmaal geen verzoenende woorden, maar daden. Voor welke sancties tegen Turkije zal de Nederlandse regering pleiten bij de aankomende EU-toppen? Op dit moment zijn er Europese sancties ingesteld tegen twee personen die werkzaam zijn voor de Turkish Petroleum Corporation. De leden van de CDA-fractie denken dat dit het verschil niet gaat maken. Kan Nederland met Frankrijk optrekken om harde sancties op tafel te krijgen?

Nagorno Karabach

Tot slot. De leden van de CDA-fractie vinden het van belang om meer informatie te krijgen over de situatie in Nagorno-Karabach. Ondanks de wapenstilstand en het wapenembargo komen er nog steeds verontrustende berichten uit de regio. Armeens cultureel erfgoed wordt op grote schaal vernietigd. Kerken worden beklad. Het Christelijke karakter van de regio ligt zwaar onder vuur. Is de Minister bereid onze ambassadeur in Armenië te vragen om Nagorno-Karabach te bezoeken en verslag te doen van de humanitaire situatie aldaar? Of zou een EU-gezant/missie naar het gebied kunnen afreizen om verslag te doen? Graag een reactie.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken en de verdere geagendeerde stukken. Deze leden hebben daar nog enkele vragen over.

Hong Kong

De leden van de D66-fractie maken zich voortdurend zorgen over de steeds verslechterende situatie in Hong Kong. Zij steunen de veroordeling uitgesproken door de Hoge Vertegenwoordiger Borrell. Deze leden willen vragen wat het vervolg is van de Nederlandse inzet in deze kwestie. Is de Minister bereid om in EU-verband te pleiten voor een gezamenlijk standpunt dat parlementsleden van het stadsparelement van Hong Kong welkom zijn om asiel in te vragen in de Europese Unie? De leden van de D66-fractie zijn verheugd te lezen dat het wapenexportbeleid ten aanzien van Hong Kong is aangepast. Zal de Minister er in de Raad voor pleiten dat ander Europese landen het Nederlandse voorbeeld volgen?

Magnitsky Wet

De leden van de D66-fractie zijn verheugd dat tijdens de aanstaande Raad Buitenlandse Zaken eindelijk de Europese Magnitsky-wet aangenomen zal worden. Zij complimenteren de Minister voor zijn inzet op dit dossier. De leden van de D66-fractie vragen hoe het staat met de uitvoering van de motie Sjoerdsma c.s. (Kamerstuk 31 501–20, nr. 1596), waarin het kabinet wordt verzocht lijsten voor te bereiden voor te sanctioneren Chinese officials. Welke stappen heeft de Minister tot heden genomen? Heeft hij bijvoorbeeld contact opgenomen met zijn Amerikaanse en Canadese collega's, om van hun voorbeelden te leren? Is de Minister bereid zich ertoe in te zetten dat de namen die nu op de Amerikaanse sanctielijst staan, ook op de Europese lijst zullen verschijnen? Heeft hij al contact gehad met Europese partners over de namen die op deze lijst van te sanctioneren Chinese officials moeten verschijnen? Aangezien de Europese Magnitsky-wet deze maand verankerd wordt in de Europese wet is het van groot belang dat er zo snel mogelijke een lijst komt met te sanctioneren personen en bedrijven. Is de Minister het hiermee eens? Dit instrument vertienvoudigt de slagkracht van de Europese Unie als het gaat om mensenrechten-schenders, wat, op het moment dat de Europese Unie de ambitie uitspreekt voor meer strategische autonomie, van grootse noodzaak is. Wat is de laatste stand van zaken met betrekking tot het includeren van grootschalige corruptie als grondslag voor sancties, zo vragen deze leden. Ligt er in de huidige plannen een mechanisme waarbinnen ngo's en nabestaanden input kunnen leveren om namen aan te leveren op de lijst. Zo nee, is de Minister bereid zich daartoe in te spannen?

Trans-Atlantische betrekkingen

De leden van de D66-fractie vragen de Minister of het kabinet al contact heeft gehad met het transitieteam van de aankomende Biden/Harris administratie? Zo ja, kan de Minister toelichten waarover gesproken is? Zo nee, wanneer verwacht de Minister dit te doen? Deze leden blijven ontstemd over de onbetrouwbaarheid van zittend president Donald Trump, het blijft moeilijk te verkroppen dat er zonder overleg met de coalitie in de *Resolute Support*-missie het merendeel van de Amerikaanse troepen worden teruggetrokken uit Afghanistan. Zijn er op dit vlak nog nieuwe ontwikkelingen te delen? Welke gevolgen heeft deze abrupte terugtrekking op korte en middellange termijn voor de veiligheid van de Nederlandse troepen, en voor de missie doelstellingen het geheel?

Strategische autonomie

De leden van de D66-fractie pleiten al jaren voor een grotere strategische autonomie voor de Europese Unie. Zij zijn verheugd dat het kabinet ook overtuigd is van deze noodzaak. Kan de Minister toelichten wat de meest kwetsbare eenzijdige afhankelijkheden zijn van de Europese Unie? Welke concrete stappen is het kabinet van plan te nemen om de doelstellingen van grotere strategische autonomie te bereiken? Deze leden blijven benadrukken dat op eigen benen staan ook een intensievere defensiesamenwerking betekent, maar dit geen afbreuk doet aan het sterke NAVO-bondgenootschap. Binnen de kaders van de NAVO kan de EU zich verder ontwikkelen op defensie- en veiligheidsgebieden. De geannoteerde agenda schetst een aantal mooie vergezichten over het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid van de EU, maar welke concrete plannen heeft het kabinet daadwerkelijk om hier ook invulling aan te geven? Wat voor instrumenten, naast het sanctie-instrumentarium, wil het kabinet in de Raad aandragen om de effectiviteit en snelheid van het gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid te bestendigen? Is de

Minister bereid een herhaald pleidooi te houden voor het afschaffen van veto's voor het instellen van sancties en het uitgeven van mensenrechtenverklaringen vanuit de EU?

Respons EU op Chinese staatsgestuurde investeringsstrategie

De leden van de D66-fractie vragen wat tot nu toe de bevindingen zijn van de onlangs in werking getreden Europese FDI-screeningsverordening. Zijn hier al waarschuwingen uit naar voren gekomen? Wat wordt de Nederlandse inzet bij de verdere besluiten over het ontwikkelde witboek voor het gelijktrekken van het speelveld op de interne markt in relatie tot overheidssubsidies uit derde landen?

Beleidsnotitie «Indo-Pacific»

De leden van de D66-fractie willen de Minister bedanken voor de uitgebreide beleidsnotitie. Kan de Minister toelichten op welke manier Nederland zich vanuit deze strategie blijft inzetten voor de mensenrechten in de Indo-Pacific regio, zowel bilateraal als via de EU? En welke concrete middelen en mogelijkheden moet de EU volgens het kabinet krijgen om ook daadwerkelijke uitvoering te geven aan de oproepen die zij doet? De leden van de D66-fractie lezen dat de EU volgens het kabinet niet «moet terugschrikken van realpolitiek en actief haar strategische belangen nastreven, waarbij macht en principes hand in hand kunnen gaan.» Kan de Minister een voorbeeld geven van hoe dit er in de praktijk uit zou zien?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van GroenLinks

De leden van de GroenLinks-fractie hebben kennis genomen van de voorliggende agenda van de Raad Buitenlandse Zaken en hebben hierover de volgende vragen en opmerkingen.

Hong Kong

De leden van de GroenLinks-fractie delen de ernstige zorgen van het kabinet over de invoering van de Nationale Veiligheidswet en de verwijdering van vier democratisch verkozen leden uit de *Legislative Council* (LegCo). Zij vragen of hun zorgen omtrent de detentie van enkele prodemocratische activisten en politici, zoals Joshua Wong, zijn overgebracht aan de Chinese en HongKongse autoriteiten? Heeft het kabinet naast de oproep van HV Joseph Borrell nog bilaterale uitlatingen van afkeuring hierover gedaan? De leden van de GroenLinks-fractie vinden het een goede stap dat het Nederlandse wapenexportbeleid jegens Hong Kong is aangescherpt en dat het bilaterale uitleveringsverdrag met Hong Kong is opgezegd. Zij vragen het kabinet welke opties er nu nog meer op tafel liggen? Zijn er nog andere beleidsterreinen, zoals op het gebied van handel of financiën, waar Hong Kong in Europese wet- en regelgeving of ander beleid momenteel nog een andere status geniet dan de rest van de Volksrepubliek China? Zo ja, wat is de visie van het kabinet op continuering hiervan, vragen deze leden?

Ethiopië

De leden van de GroenLinks-fractie zijn uitermate bezorgd over de nog altijd escalerende situatie in Ethiopië. Deelt het kabinet de mening dat dit conflict geen militaire oplossing heeft, en dat een dialoog tussen de Ethiopische regering en de TPLF onontbeerlijk is? Op welke manier voert de Europese Unie, en Nederland in het bijzonder, druk uit op de Ethiopische regering en eventueel de Afrikaanse Unie om het geweld te staken

en een dialoog te starten? Voorts maken deze leden zich ernstige zorgen over de humanitaire situatie. Is Nederland al benaderd om bij te dragen aan internationale noodhulpverlening om de vluchtelingen van het geweld op te vangen? Zo ja, wat is de reactie van het kabinet?

Belarus

De leden van de GroenLinks-fractie zijn diep bedroefd over de dood van een Belarussische demonstrant en de arrestaties van duizenden Belarussen². Deze leden zijn daarom van mening dat Nederlandse en Europese steun aan de oppositie in Belarus niet mag verzwakken en spreken hun goedkeuring uit over het verzwaarde sanctiepakket van de Europese Unie en de ontmoeting van de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister-President met de leider van de Belarussische oppositie, Svetlana Tichanovskaja. Ook zijn de leden van de GroenLinks-fractie zeer positief over de oproep van Europese onderwijsministers die hun steun uitspreken voor Belarussische docenten, studenten en onderzoekers.³ Zij vragen het kabinet wat voor hulpvraag van de zijde van mevrouw Tichanovskaja er uit dit gesprek is gekomen, en of daar concrete opvolging aan kan worden gegeven? Voorts vragen deze leden het kabinet of zij net als de leden van de GroenLinks-fractie aanleiding zien de hulp vanuit de ambassade van Nederlands en andere EU-landen richting demonstranten te intensiveren? Licht daarnaast uitdrukkelijk de optie op tafel om in EU-verband te komen tot een nog zwaarder pakket van (persoons)gerichte sancties, die bijvoorbeeld besproken worden op de aankomende Europese top van 10 en 11 december? Tot slot vragen de leden van de GroenLinks-fractie of het kabinet gehoor wil geven aan de oproep van de Belarussische oppositie om te stoppen met bilaterale handel totdat mensenrechtenschendingen stoppen en er sprake is van vrije en eerlijke verkiezingen? Zijn zij bereid om zowel de FNV en het bedrijfsleven hierbij te ondersteunen, als deze oproep in EU-verband onder de aandacht te brengen en te bepleiten, zo vragen deze leden?⁴

Mensenrechten

De leden van de GroenLinks-fractie zijn nieuwsgierig naar de definitieve inwerkingtreding van een EU-regime voor persoonsgerichte sancties. Wanneer kunnen we hiervan de implementatie tegemoet zien, zo vragen deze leden? Zij vragen het kabinet of zij na definitieve inwerkingtreding willen voorstellen om sancties op te leggen aan functionarissen & bedrijven die verantwoordelijk zijn voor mensenrechtenschendingen van de Oeigoeren? Zo nee, waarom niet?

Trans-Atlantische betrekkingen

De leden van de GroenLinks-fractie zijn positief over de inzet van het kabinet inzake de Trans-Atlantische betrekkingen. Zij benadrukken dat het van groot belang is samen te werken bij het tegengaan van klimaatverandering, en het bevorderen van multilateralisme, democratisering en mensenrechten. Kan het kabinet toelichten hoe zij dat meer specifiek voor zich zien, met name op het gebied van het tegengaan van ontbossing en het bevorderen van democratisering? Wil het kabinet daarbij ook pleiten voor een EU-brede aanpak en strategie? Is het kabinet tot slot bereid om

² Zie: <https://www.amnesty.nl/actueel/in-belarus-zijn-op-een-dag-meer-dan-duizend-mensen-gearresteerd-tijdens-vreedzame-protesten>

³ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/11/19/europese-onderwijsministers-doen-oproep-aan-belarus>

⁴ Zie: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nederlandse-bedrijven-onder-druk-stop-de-handel-met-belarus~bcbb875d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

bij het verzoek tot het opheffen van de sancties jegens medewerkers van het Internationaal Strafhof steun te vergaren bij zoveel mogelijk, zo niet alle EU-lidstaten?

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

De leden van de fractie van de SP hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020. Zij hebben de volgende vragen en opmerkingen.

Mensenrechten

Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken staat de Minister stil bij het mensenrechtenbeleid van de EU, ook omdat het op 10 december 2020 Dag van de Mensenrechten is. De leden van de SP-fractie vragen de Minister om tijdens de Raad in het bijzonder aandacht te vragen voor de ernstige mensenrechtensituatie in Turkije. Specifiek roepen deze leden de Minister op vrijlating te eisen van alle politieke gevangenen in Turkije, waaronder HDP-leider Selahattin Demirtaş, die alweer vier jaar onterecht opgesloten zit. *Human Rights Watch* vroeg hier vorige maand ook nog aandacht voor. Wil de Minister in de EU steun vergaren voor een heldere oproep tot vrijlating van de vele politieke gevangenen in Turkije?

De leden van de SP-fractie vragen ook aandacht voor de mensenrechtensituatie in Nigeria, waar bruut geweld is toegepast tegen demonstranten, vooral door politieagenten van de *Special Anti-Robbery Squad*. Getuigenverklaringen leveren gruwelijke verhalen op, onder andere over marteling. *Amnesty International* vraagt om maatregelen tegen de straffeloosheid in Nigeria en vervolging van de daders. De leden van de SP-fractie vragen of hier in de EU ook aandacht voor is en of de oproep van *Amnesty International* wordt gesteund. Hoe wordt druk uitgeoefend op Nigeria om een einde te maken aan de repressie?

Wat het mensenrechtenbeleid betreft, vragen de leden van de SP-fractie de Minister ook nog in te gaan op de inzet om te komen tot een mensenrechtensanctieregime waarmee de EU in staat is sancties in te stellen tegen mensenrechtenschenders wereldwijd. Kan de Minister aangeven wat de verwachting is wanneer dit sanctieregime er komt en wat de belangrijkste obstakels zijn voor verwezenlijking van dit instrument?

Ethiopië

Tijdens de vorige Raad Buitenlandse Zaken is gesproken over de zorgwekkende ontwikkelingen in Ethiopië. Uit het verslag van de EU-vergadering hierover is de leden van de SP-fractie niet geheel duidelijk wat het standpunt van de EU en van Nederland is ten opzichte van het conflict in dit land. Kan de Minister daar nader op ingaan? Hoe wordt ingezet op de-escalatie van de situatie? Wordt de inzet van het geweld door alle partijen veroordeeld? Zijn maatregelen genomen of worden die overwogen? Hoe is gereageerd op bevindingen van *Amnesty International* vorige maand over gruwelijkheden tegen de bevolking in Ethiopië, waaronder ook slachtpartijen?

Gaza

De leden van de SP-fractie hebben al vaak aandacht gevraagd voor excessief geweld van Israël tegen demonstranten in Gaza in 2018 en de straffeloosheid die erop volgde. In een vorige maand verschenen rapport met de veelzeggende titel «Killing Time» van de NGO *Yesh Din* wordt andermaal stevige kritiek op het handelen van Israël geuit. De leden van

de SP-fractie vragen de Minister een reactie op dit rapport en vragen of dit voor hem aanleiding is nog eens bij de Israëlische autoriteiten het belang van vervolging van daders te benadrukken. Zij vragen de Minister ook aan te geven wanneer voor hem de maat vol is en het Israëlische getreuzel niet langer geaccepteerd kan worden.

Westelijke Sahara

De leden van de SP-fractie vragen de Minister in te gaan op de recente ontwikkelingen in de Westelijke Sahara, waar, na een bestand van bijna dertig jaar opnieuw geweld is opgelaaid tussen Marokko en het *Polisario Front*. Klopt het dat de aanleiding voor deze geweldsescalatie is gelegen in geweld van Marokkaanse autoriteiten tegen demonstranten in bezet gebied? Kan de Minister ook uitleggen waarom dit niet op de agenda van de Raad staat? Hoe kijkt de Minister aan tegen het opgelaaide conflict? Worden partijen opgeroepen om de wapens te laten zwingen? Als dat niet het geval is, waarom dan niet?

Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de stukken bij het schriftelijk overleg over videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken. Zij hebben de volgende vragen.

Hongkong en China

De leden van de SGP-fractie onderschrijven de veroordeling door de Hoge Vertegenwoordiger Borrell op 12 november jl. van de resolutie van China's Nationale Volkscongres en het besluit van de Hongkongse overheid als een klop voor de democratie en vrijheid in Hongkong. Welke concrete maatregelen worden aan deze veroordeling gekoppeld, hetzij in de vorm van steun aan de oppositie in Hongkong, hetzij in de vorm van extra diplomatieke of economische druk op China en Hongkong? Wat is de inzet om in beleidsdocumenten inzake de Nederland-China en EU-China relaties van inspanningsverplichtingen over te gaan naar resultaatverplichtingen? Welke acties in de China notitie («Nederland-China: een nieuwe balans») worden momenteel prioritair uitgevoerd?

Verenigde Staten

De leden van de SGP-fractie beamen dat de EU en de VS dezelfde waarden en belangen delen, en dat de Amerikaanse veiligheidsgaranties, verankerd in de NAVO, essentieel zijn voor Europese veiligheid. Een goed trans-Atlantisch partnerschap vereist van Europa inderdaad het nemen van verantwoordelijkheid en een keuze voor grotere investeringen. Deze leden vragen dan ook of Nederland, dat in het opzicht van defensie-investeringen zelfs sterk achterblijft bij Europese NAVO-landen, de aangewezen partij is om te onderstrepen dat het zaak is dat Europa meer initiatief toont in de EU-VS samenwerking en met voorstellen komt om de samenwerking te versterken? Met andere woorden: wanneer gaat Nederland zelf het goede voorbeeld geven?

Strategische autonomie

De leden van de SGP-fractie beamen dat meer strategische autonomie een manier kan zijn om een weerbare EU te bevorderen die haar publieke belangen kan waarborgen. Dit begint bij een grondige analyse van kwetsbaarheden en kansen. Deze leden vragen naar de status en resultaten van die analyse. Ook vragen zij naar de visie van het kabinet op de wijze waarop de EU, onder meer in het kader van het Gemeenschap-

pelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GBVS), het handelingsvermogen kan vergroten zonder het vetorechten op te geven. Beamt de Minister dat iedere staat juist inzake vrede en veiligheid, wat behoort tot de kerntaken van een overheid, stemrecht dient te behouden? Zo nee, waarom niet? Op welke specifieke deelonderwerpen zou besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid overwogen kunnen worden, en waarom? Op welke wijze wil Nederland een weerbare EU bevorderen, en met welke budgettaire en politieke inspanningen, investeringen of intensiveringen gaat dit gepaard?

II. Antwoord/reactie van de Minister

III. Volledige agenda

Geannoteerde agenda voor de informele videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken van 7 december 2020, brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, S.A. Blok, d.d. 27-11-2020 (Document 2020Z23083).

Verslag van de informele videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken van 19 november 2020, brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, S.A. Blok, d.d. 26-11-2020 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2244).

Reactie op de analyse «De respons van de EU op de Chinese staatsgestuurde investeringsstrategie» van Europese Rekenkamer (ERK), brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, S.A. Blok, d.d. 13-11-2020 (Kamerstuk 35 207, nr. 37).

Beleidsnotitie «Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië», brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, S.A. Blok, d.d. 13-11-2020 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2241).